

Відгук

офіційного опонента на дисертацію **Охрименка Бориса Олександровича «Стратегічні напрями модернізації аграрного виробництва»**, подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

1. Актуальність обраної теми дослідження

Успішне функціонування вітчизняного аграрного виробництва є стратегічно важливим для країни, адже забезпечує оптимальний розвиток народного господарства, продовольчу безпеку країни і водночас є одним з головних джерел валютних надходжень. Непередбачуваність погодних умов, кліматичні зміни, неощадливе ставлення до природних ресурсів, суттєве їх дорожчання, соціальне дистанціювання та багато інших факторів, пов'язаних з військовим станом, вимагають від аграрного виробництва відповідних трансформацій та адаптації до функціонування в новітніх умовах. В цих умовах модернізація аграрного виробництва є ключовим фактором у створенні сталого, ефективного та конкурентоспроможного аграрного сектору. Ця модель господарювання є особливо важливою як в даний час, так і в умовах післявоєнного відновлення країни, що, за умови значних інвестицій, може сприяти не лише поверненню до довоєнних показників розвитку, а й загальному оновленню економіки в найкоротші терміни.

Враховуючи наведене, дисертаційна робота Б. О. Охрименка, яка спрямована на вирішення наукового завдання оцінити стан модернізації аграрного виробництва в Україні та світі та запропонувати стратегічні напрями даного процесу, є актуальною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522), у межах якої автором досліджено теоретичні та методичні основи модернізації аграрного виробництва, проаналізовано її рівень в Україні та обґрунтовано напрями модернізації сільськогосподарського виробництва.

Дисертаційне дослідження враховує національні пріоритети України щодо сталого розвитку, що підкреслює її практичну цінність для розвитку економіки країни в умовах глобальних викликів.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, розроблені методичні підходи, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації, є достатньо обґрунтованими.

Виконане дослідження має в основі глибокий та багатосторонній аналіз наукових праць вітчизняних й зарубіжних вчених. У процесі вирішення поставлених дисертантом завдань у роботі використано низку сучасних методів наукового пізнання. Метою наукового дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних положень та розробка практичних рекомендацій щодо модернізації аграрного виробництва. Ознайомлення із змістом роботи дає змогу зробити висновок, що поставлена мета досягнута. Перелік визначених в дисертації завдань є цілком достатніми для досягнення мети. Розв'язання кожного поставленого завдання має науковий результат різного ступеня новизни.

У першому розділі дисертації визначені теоретико-методологічні основи дослідження модернізації аграрного виробництва, а також виділені його особливості.

У другому розділі дисертації здійснено аналіз модернізації аграрного виробництва в Україні. На позитивну оцінку заслуговує застосування методу кейс-стаді, за допомогою якого досліджено результати впровадження системи точного землеробства у практичну діяльність аграрних підприємств.

Третій розділ присвячений формуванню стратегічних напрямів модернізації аграрного виробництва.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації, означені в дисертаційній роботі Б. О. Охрименка характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості та наукової новизни. Зокрема, результати дослідження відображенні наступними пунктами новизни:

- заслуговує на позитивне схвалення розроблена структурно-логічна схема дослідження проблеми модернізації аграрного виробництва, що передбачає дослідження таких блоків, як теоретико-методологічний, економіко-статистичного аналізу та проектно-прогностичний;
- удосконалені наукові підходи до оцінки модернізації аграрного виробництва, що ґрунтуються на систематизації її основних критеріїв, які, в свою чергу, визначають вибір методів проведення досліджень даного явища;
- важливим напрацюванням є удосконалення понятійного апарату модернізації аграрного виробництва, що розглядається як системний процес удосконалення структури, технологій та управління агровиробництвом з метою забезпечення ефективного виробництва, підвищення якості сільськогосподарської продукції, збільшення прибутковості сільськогосподарських підприємств, створення стійкої основи для забезпечення продовольчої безпеки країни та підвищення конкурентоспроможності галузі на світовому ринку;
- особливе місце в роботі займають стратегічні напрями модернізації

аграрного виробництва, які спрямовані на: оптимізацію земельних ресурсів; покращення якості людського капіталу; впровадження інновацій та діджиталізації галузі; логістичні процеси постачання сировини та збуту продукції; виробничу і складську інфраструктуру; розширення диверсифікації, спеціалізації та модернізації в напрямі екологічної стійкості. Обґрунтовані основні можливості та загрози від їх впровадження в цілому як для галузі, а також окремо для великих і малих агровиробників;

– удосконалено концептуально-термінологічний апарат щодо трактування терміну "точне землеробство", під яким слід розуміти інтегровану інформаційно-технологічну систему ведення аграрного виробництва, засновану на використанні інноваційних цифрових технологій, яка полягає в зборі часових і просторових даних, їх обробці та аналізі з метою оптимального використання ресурсів, поліпшення якості продукції, підвищення рівня ефективності виробництва та захисту навколишнього природного середовища;

– заслуговує на увагу методичний підхід до оцінки рівня модернізації аграрного виробництва, що передбачає проведення економіко-статистичного аналізу не лише даного явища, але і його основних складових – матеріально-технічного забезпечення, людського капіталу та інвестиційного потенціалу;

– особливе місце в роботі приділено систематизації основних напрямів державної підтримки модернізації аграрного виробництва, що ґрунтуються на основі симбіозу централізованої і децентралізованої моделей державної підтримки з урахуванням специфіки галузі та пріоритетних напрямів її розвитку;

– досить обґрунтованим є підхід до формування організаційно-економічної архітектури точного землеробства в контексті модернізації аграрного виробництва, яка включає в себе передумови виникнення точного землеробства, мету (оптимізація витрат, економічне зростання, підвищення якості продукції, охорона довкілля) та систематизовані напрями її досягнення (технологічні, економічні, управлінські, екологічні), а також отримання результату у вигляді економічної, технологічно-інноваційної, екологічної, соціальної ефективностей на макро- та макrorівнях задля модернізації аграрного виробництва.

4. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення дисертаційної роботи Б. О. Охрименка підтверджується результатами її апробації, що засвідчують представлені офіційні документи про впровадження на різних рівнях та у різних середовищах (діловому та соціальному) у діяльність суб'єктів господарювання, які містяться в додатках дисертації.

Розробки щодо стратегічних напрямів модернізації аграрного виробництва рекомендовані спеціалістами відділу агропромислового розвитку, екології та взаємодії з органами місцевого самоврядування Уманської районної державної адміністрації Черкаської області суб'єктам господарювання аграрного сектора економіки Уманського району шляхом впровадження елементів діджиталізації виробничих процесів та застосування системи точного землеробства (довідка № 503/01-01-09 від 22.04.2024).

Запропоновані пропозиції та рекомендації щодо екологізації виробництва за допомогою запровадження електронної комерції та удосконалення логістичних процесів, інфраструктури виробництва і зберігання продукції, системи фінансового забезпечення та оптимізації процесів управління розглянуті і схвалені апаратом Джулинської сільської ради Гайсинського району Вінницької області та використані при розробці «Програми економічного і соціального розвитку Джулинської територіальної громади на 2025-2030 роки» (довідка про впровадження № 775 від 26.06.2024).

Окремі положення дисертації використовуються у освітньому процесі Уманського національного університету садівництва при підготовці матеріалів з навчальних дисциплін «Аграрна економіка», «Державне регулювання економіки» та «Стратегія сталого розвитку» (довідка про впровадження № 1695a/01-10 від 06.11.2024).

Практичне значення дисертаційної роботи Б. О. Охрименка підтверджується також опублікованими працями у наукових фахових виданнях України та апробацією наукового дослідження на науково-практичних конференціях.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, захищених за темою дисертації

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторський підхід до вирішення актуального наукового завдання щодо модернізації аграрного виробництва. Усі наукові результати, висновки та рекомендації, що представлені в дисертації, розроблені автором самостійно. З наукових публікацій, виданих у співавторстві, використані виключно матеріали, які є результатом особистого внеску автора, про що зазначено в переліку публікацій.

Дисертаційна робота є результатом особистого наукового пошуку здобувача. Наукові ідеї, запропоновані рекомендації і обґрунтовані висновки здобуті автором особисто. Із опублікованих у співавторстві наукових праць використано лише ті положення, що виникли в результаті власних авторських розробок. Основні положення та результати дисертаційного

дослідження опубліковано у 12 наукових працях, з них: 4 статті – у фахових виданнях України (3 з яких одноосібні), 8 наукових праць – тези доповідей (4 з яких у співавторстві). Загальний обсяг публікацій становить – 3,5 умов. друк. арк., з яких особисто автору належить 2,8 умов. друк. арк.

6. Структура, стиль та мова дисертаційної роботи

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 220 найменувань на 22 сторінках, 9 додатків на 12 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 231 сторінку, з них основний текст викладений на 197 сторінках. Робота містить 32 таблиці та 28 рисунків.

За своїм обсягом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертація відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами).

7. Дотримання академічної доброчесності

У дисертаційній роботі не виявлено порушень академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень та інформаційні джерела.

8. Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертаційна робота Охрименка Бориса Олександровича за змістом, сформульованою метою, завданнями, висновками та науковою новизною відповідає спеціальності 051 Економіка. Дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні та методичні результати, які мають істотне значення для галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки та відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами).

9. Дискусійні питання та основні зауваження

Попри загальну позитивну оцінку роботи, відзначаємо наявність ряду дискусійних положень та зауважень:

1. В підрозділі 1.2 дисертант здійснив розробку методологічних підходів до трактування поняття «модернізація аграрного виробництва».

Проте, поза увагою автора залишилися методичні підходи щодо трактування вищезазначеного поняття, які розкриті в НП(с)БО 7 «Основні засоби». На нашу думку це суттєво підсилило б теоретичну частину дисертаційної роботи.

2. Автор в підрозділі 1.3 дисертаційної роботи розкриває методичний інструментарій та методологічні засади дисертаційної роботи. Проте, поза увагою автора залишилося інформаційне забезпечення наукового дослідження. Аналіз даної проблематики та пропозиції по удосконаленню інформаційного забезпечення дало б можливість нівелювати вплив суб'єктивного підходу, який використовується при формуванні статистичної бази даних дисертаційного дослідження.

3. В підрозділі 3.2 автором через застосування методу кейс-стаді досліджено результати впровадження системи точного землеробства у практичну діяльність аграрних підприємств, зокрема у висококонцентрованих сільськогосподарських підприємствах. На нашу думку, автору необхідно було б звернути увагу також на розробку пропозицій щодо модернізації виробничих процесів галузі тваринництва .

4. В підрозділі 3.3 дисертант розкриває роль і місце державних органів в підтримці модернізації аграрного виробництва. Проте, нині в зв'язку з процесом децентралізації державного управління центр відповідальності щодо розвитку зазначеного виду діяльності переміщується в регіони. На нашу думку, автору необхідно було б приділити більше уваги ролі і місцю регіональних органів влади та окремих аграрних підприємств в модернізації аграрного виробництва.

5. На нашу думку, варто було б більше уваги приділити визначенню методів, елементів і форм залучення інвестицій не лише з боку держави, але й інших суб'єктів господарювання.

6. Розмір дисертаційної роботи можна було б зменшити за рахунок виносу в додатки таблиць 3.3, 3.6, 3.10, 3.11 та рисунків 1.5, 1.6, 3.5, 3.13.

Висловлені зауваження та зазначені недоліки можуть слугувати підґрунтям для наукової дискусії під час захисту дисертації та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи в цілому.

10. Загальний висновок

Дисертаційна робота Охрименка Бориса Олександровича на тему «Стратегічні напрями модернізації аграрного виробництва» є завершеною науковою роботою, що має значну наукову та практичну цінність. Мета дослідження досягнута та відповідає змісту роботи. Отримано нові наукові результати, які є обґрунтованими та доведеними до практичного впровадження. Дисертація за змістом відповідає спеціальності 051 Економіка.

Поставлена мета дисертаційної роботи в повній мірі досягнута, результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (із змінами), а її автор – Охрименко Борис Олександрович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент
доктор економічних наук,
професор кафедри обліку
і оподаткування Білоцерківського
національного аграрного університету

Іван СВИНОУС